ПЕДАГОГІЧНІ РОЗВІДКИ ЩОДО ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Т. Г. Назаренко
geohim@ukr.net
відділ навчання географії та економіки Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ

На думку вчених-педагогів, «традиційно під змістом навчання розуміється спочатку відчужений від учнів так званий досвід людства, який передається їм для засвоєння, а змістом освіти є спеціально відібраний для засвоєння учнями обсяг навчального матеріалу» [1, с. 26]. Навчання, це не тільки і не стільки передача учневі знань, скільки світоглядне формування особистості учня.

Оскільки з точки зору суб'єкта навчання зміст ділиться на зовнішнє та внутрішнє середовище, яке створюване учнем при взаємодії із зовнішнім навчальним впливом, то під змістом навчання розуміють всі його види, що обумовлені забезпеченням або відображенням розвитку особистості учня.

Зміст навчання як засіб утілення цілей освіти у життя, враховує запит суспільства та дає відповіді на запитання: чого навчати, які знання, уміння, навички та предметні компетентності мають отримати суб'єкти освітнього процесу. Оскільки цей процес є історичною категорією, розуміння якої змінюється під впливом розвитку економіки, виробництва, науки, культури, а також розвитку дидактики і методики викладання через навчання, то тлумачення змісту навчання географії залежить від розуміння географічної науки, географічних законів та закономірностей.

На сучасному етапі розвитку суспільства при визначенні змісту навчання дослідники виходять з того, що навчання – це сукупний процес і результат цілеспрямованого географічно інформаційного окультурення людини через засвоєння нею географічної інформації, що генерувала географічна наука. Зміст навчання географії в закладах загальної середньої освіти необхідно визначати як педагогічно адаптований соціальний досвід, що являє собою сукупність засобів і способів діяльності, створених у процесі суспільно-історичної практики для відтворення розвитку суспільства і здатних стати надбанням особистості.

Таким чином, наші педагогічні розвідки щодо змісту навчання будуть спрямовані на процес проєктування змісту навчання географії в 6-9 класах закладів загальної середньої освіти через реалізацію змісту Державного стандарту повної загальної середньої освіти (2020), змісту модельних навчальних програм, в навчальних програмах, підручниках і посібниках, в чому й проявлятиметься прикладний характер даного дослідження.

Поняття «зміст навчання» включає в себе спільний пошук цінностей, норм і законів життя, їх дослідження в конкретних видах діяльності. Важливо в цьому визначенні уточнити, що форма пошуку – сучасний рефлексивний діалог вчителя й учня, у якому знаходиться сенс діяльності самого життя, а предмет пошуку – нові форми, засоби, поєднання [3, с. 27].

Курси з фізичної географії традиційно містять такі дії, як проведення експериментів, збір і аналіз даних, спостереження і картографування процесів та явищ, використання комп'ютерного програмного забезпечення. У цьому контексті діяльність систематично включається в структуру курсу.

Географія як наука за своїм змістом є комплексною та інтегративною, завдяки їй відбувається перетворення знань про природу і людство на планеті Земля у єдину наукову географічну картину світу. Крім цього, географія є дуалістичною, вона містить як фізико-географічну, так і соціально-географічну складові, крім цього географія пропонує особливі наукові інструменти для проєктування, моделювання і прогнозування розвитку як окремих територій, так і всієї географічної оболонки. Саме тому шкільна географія є базовим світоглядним навчальним предметом у загальноосвітньому навчальному закладі. Оволодіння учнями географічними знаннями, уміннями та компетентностями дає змогу їм орієнтуватися у складних глобалізаційних процесах, убезпечувати суспільство від невиважених кроків, дає змогу особистості національно ідентифікуватися в сучасному світі. Усе це є певним підґрунтям для того, що в шкільній географії є досить широкий спектр змістових ліній, які потребують певного проєктування при формування предметних компетентностей [2].

Сьогодні перед учителем географії поставлено складне методичне завдання – реалізувати на практиці компетентнісний підхід через географічний навчальний матеріал. У географічній освіті це інноваційний напрям, що дає можливість по-новому сприйняти і зрозуміти важливе методичне питання – «через який зміст і як вчити учнів географії?». Саме від вирішення цього питання залежить розробка критеріїв відбору змісту географічної освіти, необхідність використання її результатів у житті майбутніх поколінь. Якісне засвоєння учнями змісту географічної освіти вимагає від вчителя нових підходів до відбору та застосування технологій формування його компонентів. Основне завдання сучасного закладу загальної середньої освіти полягає у ретельному доборі навчального матеріалу за принципом життєвої доцільності й функціональності, в активізації ролі самостійного навчання [4, с. 78].

Основним складником географічної освіти виступає його зміст, який можна визначити як комплексну систему знань, умінь, навичок, досвіду емоційно-ціннісного відношення до навколишньої дійсності і досвіду творчої діяльності засвоєння яких сприяє формуванню предметних та ключових компетентностей в учня. Зміст географічної освіти формується у відповідності до географічної компоненти Державного освітнього стандарту яка виступає складником освітньої галузі природознавство. У змістовному аспекті стандарт загальної середньої освіти передбачає: володіння базовими географічними поняттями; наявність комплексного, просторового, соціально-орієнтованого уявлення про Землю на основі краєзнавчого, регіонального та планетарного підходів; створення сучасної географічної картини світу через закономірності розвитку географічної оболонки Землі; усвідомлення цілісного образу своєї країни на основі розгляду та аналізу її основних компонентів – природи, населення і господарства.

Проведений аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури науковими співробітниками відділу навчання географії та економіки засвідчив, що проєктування змісту навчання географії в 6-9 класах відбуватиметься вперше на засадах компетентнісного підходу згідно чиним законодавчим документам: Концепції НУШ, Державному стандарту базової середньої освіти (2020), Концепції природничо-математичної освіти тощо.

Дидактичні засади змісту географії не є новими, але що стосується розроблення відповідного географічного змісту згідно новим законодавчим документам, то це робиться вперше і не було предметом спеціального педагогічного дослідження. Відсутній ґрунтовний аналіз теоретичних засад, засобів, технологій проєктування змісту навчання саме географії. Остаточно не визначено критерії відбору навчальної географічної інформації, саме це і стане предметом нашого дослідження.

Список використаних джерел

1. Кравчук О. П. Дидактичні засади практично-дослідної діяльності учнів основної школи у процесі вивчення природничих предметів: дис….канд.пед.наук: 13.00.09 / Інститут педагогіки НАПН України. Київ, 2011. 319 арк.

2. Концепція географічної освіти в основній школі. URL: http://undip.org.ua/info/1023/

3. Мартинюк Т. С. Діяльнісний підхід до організації поточної перевірки та актуалізації знань учнів. *Педагогічна освіта : теорія і практика : зб. наук. праць.* Кам'янець-Подільський, 2015. Випуск 19 (2-2015). С. 26-31.

4. Назаренко Т. Г. Методика навчання географії України в загальноосвітніх навчальних закладах (особливості навчання). Харків: ВГ «Основа», 2016. 112 с.: іл., табл. (Серія «Бібліотека журналу «Географія»; Вип.. 11 (155). URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/08/metodyka2016.pdf